Posudek oponenta disertační práce Mgr. Jiří Košta

"EARLY MEDIEVAL SWORDS FROM THE CZECH REPUBLIC (9TH–10TH CENTURIES)"

předkládané v roce 2021 na Ústavu pro archeologii

I. Stručná charakteristika práce

Předložená disertace je obsáhlé kompendium sumarizující v anglickém jazyce archeologické nálezy mečů z 9. – 10. stol. n.l. na území České republiky. Jedná se o kombinaci archeologické typologie, metalografické analýzy, vyhodnocení archeologického kontextu a socio-historické interpretace v evropských souvislostech.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Oponovaná práce je souhrnem dlouholetého výzkumu J. Košty, který se raně středověkými meči zabývá přes dvacet let - již do dob přípravy své magisterské práce, v jejímž rámci zpracoval soubor velkomoravských mečů z Mikulčic. Dizertační práce je tedy vyzrálým, dalo by se říci celoživotním dílem, čemuž odpovídá i její rozsah: 574 stran, 154 obrázků a desítky stran textových tabulek. Je členěna do sedmi základních kapitol, které jsou doplněny katalogem a mimořádně obsáhlým seznamem literatury. Patří k výstupům významného projektu GA ČR, v jehož rámci již vznikl cenný katalog středověkých a renesančních mečů, který obsahuje i nálezy, s nimiž J. Košta pracuje ve své dizertaci. Tyto publikované prameny i navazující vyhodnocení lze již dnes označit za „Standardwerk" v dané problematice.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace.

Struktura práce odkazuje na vzory jakými je např. klasická práce Alfreda Geibiga z roku 1991. Po obligátním úvodu, dějinách bádání a všeobecné charakteristice pramenné báze, následuje typo-chronologická, materiálová a technologická analýza čepelí a jílců. Speciální pozornost je věnována některým mimořádným nálezům, které se vymykají běžnému úzu – jako např. hlavice meče Petersenova typu W z Pohanska. Je to jediný nález svého druhu z našeho území s přímou analogii v Litvě, který navíc pochází z dobře datovaného archeologického kontextu. Klíčovou je kapitola Conclusions, v níž dizertant místo obvyklého stručného shrnutí výsledků přináší na 50 stranách obsáhlou diskuzi o zjištěných skutečnostech, včetně zamyšlení nad společenskou rolí raně středověkého meče v českých zemích. Text je doplněn exkurzem k výrobě mečů z pera J. Hoška, která podtrhuje význam interdisciplinárního přístupu v dizertaci J. Košty. Struktura práce se mi jeví jako smysluplná a pomáhá čtenáři proniknout hluboko do dané problematiky.

2. Formální úroveň práce

Z formálního hlediska je práce na vysoké úrovni. Jedná se o podklad pro monografie, kterou nyní připravuje pro tisk kolektiv autorů. Část, kterou vypracoval J. Košta, je originálním přínosem dizertanta. Posuzovaný text předložil v jazyce monografie, tedy v angličtině. Práce s literaturou i citačními odkazy je na profesionální úrovni. Grafická stránky práce je excelentní, a to včetně map a zajímavých grafů.

3. Práce s prameny či s materiálem

Analýza primárních pramenů je nejsilnější částí práce. J. Košta společně se svými spolupracovníky (především s J. Hoškem) shromáždil ohromné a v daném okamžiku vyčerpávající kvantum informací o raně středověkých mečích z našeho území. Z publikovaných map a tabulkových přehledů vyplývá, že české země, a speciálně jižní Morava, patřily v rámci Evropy k regionům s největší kumulací nálezů raně středověkých mečů z 8. až 11. stol. Surová data již byla oběma autory publikována v obsáhlém katalogu. Cílem dizertace bylo zhodnocení těchto dat a jejich zasazení do širšího evropského kontextu, k čemuž dizertant využil svoji hlubokou znalost sekundární literatury. Práci s prameny tak nelze nic vytknout. J. Košta patří k předním expertů evropské úrovně, a jeho práce je etalonem kvality pro ostatní badatele.

4. Vlastní přínos

Říci o dizertaci J. Košty, že do tématu vnáší nový či vlastní pohled, by bylo příliš málo. Na rozdíl od běžných prací tohoto typu je Koštův rukopis vyzrálé dílo, jeho opus magnum, které se svojí úrovní a významem blíží spíše spisu habilitačnímu. Přináší zcela novou kvalitu a lze odhadnout, že v této a zřejmě ani následující badatelské generaci podobná syntéza o našich raně středověkých mečích nevznikne, neboť Košta svým textem na dlouhou dobu dané výzkumné téma zcela vyčerpal. Ostatní archeologové budou v následujících desetiletích jeho práci již jen doplňovat či opravovat, ale jen těžko ji mohou překonat.

IV. Dotazy k obhajobě

1) Jedním z důležitých poznatků, které vyplývají z práce J. Košty, je identifikace dlouhých a úzkých čepelí progresivní skupiny {d} na Velké Moravě. Jejich časné datování naznačuje, že byly vyráběny na Moravě mnohem dříve než ve zbytku Evropy, kde je zahraniční badatelé datují až od 2. pol. 10. stol. Jak vysvětlit tento fenomén? Souvisí tento typ čepelí s jiným způsobem boje (např. ze sedla)? Existoval ve druhé čtvrtině 10. stol. opravdu hiát mezi moravskými čepelemi skupiny {d} a metricky podobným Geibigovými čepelemi typu 5, které jsou datovány až do druhé pol. 10. stol.? Jak obě skupiny propojit? Nebo se jedná o samostatný a nespojitý vývoj, přičemž moravská výrobní tradice zanikla bez přímé kontinuity? Jak bychom mohli v budoucnosti verifikovat hypotézu o moravském původu a lokální výrobě čepelí skupiny {d} a případně vyloučit jejich bavorský původ.

2) Jak časté jsou nálezy části mečů či kování pochev mečů ze sídlištního kontextu, jak je známe např. z Mikulčic či Pohanska, v jiných částech Evropy? Jak tyto nálezy vysvětlit?

3) Kdo byli majitelé/uživatelé mečů, kteří se svými zbraněmi byli i pohřbeni? Jednalo se vždy o příslušníky elity s vysokým sociálním statutem (viz str. 362 „Depositing a sword in a grave indicates the high social status of the deceased“) ? Jak v tomto kontextu vysvětit hroby s meči na venkovských sídlištích (Kostice, Poštorná)? Zde pohřbení muži s meči se svým habitem (fyzické dispozice, strava) zřejmě příliš nelišili od běžné venkovské populace – viz Macháček, Jiří, Berner, Margit, Dresler, Petr, Kaupová, Sylva Drtikolová, Přichystalová, Renáta and Sládek, Vladimír. "Arms-bearers in separate graves from Great Moravia and the emergence of

the Early Medieval military-aristocratic organization in East-Central Europe" Praehistorische Zeitschrift, vol. 96, no. 1, 2021, pp. 248-285. https://doi.org/10.1515/pz-2021-0020)

4) Proč nejsou v hrobech dětí miniaturizované meče, když známe miniaturizované ostruhy či sekery?

5) Proč na Moravě a v Čechách chybí, až na dva případy, říční nálezy mečů, které jsou běžné např. na území dnešního Německa?

V. Závěr

Předložená disertační práce nejen splňuje, ale i vysoce překračuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako prospěl.

3.1. 2022 Jiří Macháček